

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2013/4.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **EIGENZINNIGE IDEEËNGESCHIEDENIS.
OVER DE OP- EN NEERGANG VAN DE NATIESTAAT**

De natiestaat als primair kader voor politieke gemeenschapsvorming en –verwezenlijking staat onder druk. Internationale kapitaalstromen ontglippen aan de greep van nationale regeringen, machtscentra verschuiven van nationale naar supra- en internationale regionen en het wordt steeds moeilijker om uit de culturele lappendeken van onze huidige samenleving een homogene nationale cultuur te destilleren. Van links tot rechts en van conservatief tot progressief, quasi iedereen deelt deze constatering: we leven in postnationale tijden. De vraag waarrond de meningen weer uiteenlopen als een door een leeuw belaagde troep gazellen is: hoe gaan we om met deze postnationale constellatie? Herstellen we de natiestaat of moeten we ongegeneerd het kosmopolitisme omarmen? Dient er een nationale cultuur ge(re)creëerd te worden of vieren we de zichzelf voortdurend diversifiërende verscheidenheid? Rond deze breuklijnen ontwikkelde zich de voorbije tien jaar een belangrijk deel van het maatschappelijke debat in de Lage Landen. Thijs Kleinpaste neemt op originele wijze

deel aan dat debat met zijn boekdebuut *Nederland als vervlogen droom*.

Kleinpaste bouwt zijn betoog op vanuit de werkhypothese dat het vooral zich wijzigende ideeën zijn die de veranderingen in de loop van de geschiedenis bepalen. Willen we dus de verminderde relevantie van de natiestaat begrijpen, dan dienen we te onderzoeken welke ideeën ten grondslag lagen aan het ontstaan van de natiestaat en hoe die ideeën in de loop van de tijd evolueerden. *Nederland als vervlogen droom* moeten we dus lezen als een eigenzinnige ideeëngeschiedenis van de op- en neergang van de natiestaat.

Volgens Kleinpaste is de natiestaat een synthese van het erfgoed van de verlichting en de romantiek. De natiestaat is een politieke constructie die liberale waarden zoals zelfbeschikking, persoonlijke vrijheid en primaire rechten (verlichting) verenigt met de hang van ieder individu om tot een bepaalde gemeenschap te behoren (romantiek). Die vereniging is echter niet vrijblijvend. Kleinpaste beschouwt gemeenschapsvorming als elementair en cruciaal voor de vervulling van liberale waarden. De natie is het milieu bij uitstek waarin het liberalisme wortel schiet en als bloem op de kroon van de natie kan schitteren. Met andere woorden: Kleinpaste beaamt volmondig de premissen van het nationaal-liberalisme.

Hoewel Kleinpaste er op bepaalde momenten in zijn boek vanuit lijkt te gaan dat een volk een organisch tot stand gekomen gemeenschap is die bepaalde normen en waarden op spontane wijze deelt, trekt hij toch op tijd aan de noodrem door David Millers idee over het nationalisme te onderschrijven. Nationalisme, samen met het idee van een "volk", doorstaat de toets van de rationele kritiek niet volgens Miller (en Kleinpaste), maar het is een noodzakelijke en irrationele constructie om de politieke gemeenschap als dusdanig mogelijk te maken. Probleem is dat deze constructie tegenwoordig niet langer als geloofwaardig ervaren wordt.

Wat is de oorzaak van de ongeloofwaardigheid van begrippen als de natie of het volk? Trouw blijvend aan zijn initiële opzet betoogt Kleinpaste dat de verbrokkeling van de natiestaat en, bij uitbreiding, ieder gemeenschapsgevoel te wijten is aan de opkomst van het postmodernisme, dat onze denkwereld besmette met een ongebreideld

individualisme. Ik citeer: "Het universele ideaal van de individualiteit staat, als essentieel element van de postmoderne filosofie, op een voetstuk: het is de Verlichting ontdaan van rationalisme, maar voor het overige behouden door de heiliging van de zelfstandige en onafhankelijke mens, die zich moet bevrijden uit de ketenen die zijn individualiteit beknellen." Uiteraard bestaat er een gespannen relatie tussen ver doorgedreven individualisme en gemeenschapsvorming, maar Kleinpastes connectie tussen postmodernisme en individualisering is discutabel. Het postmodernisme als theorie kenmerkt zich niet door individualisme maar juist door een deconstructie van het individu.

"Postmoderne" auteurs als Lacan, Foucault, Derrida, Deleuze of Laclau hebben er allen op gewezen dat het individu een product is van immer onvolmaakte machtsstructuren die buiten het individu om werken. In het postmodernisme wordt het individu van zijn troon gestoten en verheven tot een (noodzakelijke) fictie. Dit is zowat het tegendeel van het individualisme dat Kleinpaste in het postmodernisme meent te ontwaren.

Een soortgelijke kritiek kan geformuleerd worden ten aanzien van de wijze waarop Kleinpaste de containerbegrippen verlichting en romantiek hanteert. Verlichting reduceren tot individualisme en romantiek tot een soort communitarisme, is nogal kort door de bocht. De romantiek heeft evenveel bijgedragen tot een vorm van individualisme als de verlichting. Tijdens de romantiek werd bijvoorbeeld de gevoelswereld van het individu de toetssteen om het waarachtige van het onwaarachtige te onderscheiden. Vanuit de romantiek kan dus evengoed een individualisme gepropageerd worden dat indruist tégen de traditionele gemeenschap. Het punt is hier niet om mijn versie van romantiek tegenover die van Kleinpaste te plaatsen alsof één van ons beiden de ware interpretatie van de romantiek zou verdedigen. Veeleer wil ik aantonen dat begrippen als verlichting, romantiek of postmodernisme slechts etiketten zijn die ons in staat stellen een ontzettend heterogene en vaak intern tegenstrijdige culturele tendens historisch te vatten. Maar die etiketten kunnen niet gratuit ingewisseld worden met de complexe werkelijkheid die ze benoemen. Kleinpaste heeft daar te weinig oog voor.

Dit betekent niet dat Kleinpastes analyse fout is. Alleen blijft ze soms steken op een erg algemeen niveau, ondanks de vele geciteerde auteurs. Die algemeenheid weerklinkt ook in de oplossing die hij naar voren schuift: aangezien het postmodernisme beschouwd moet worden als een nieuwe verlichting die een koude managerspolitiek combineert met een radicaal individualisme, dient daar een nieuwe romantiek tegenover geplaatst te worden. Deze nieuwe romantiek bestaat uit een teruggrijpen naar het lokale, het onmiddellijke en het authentieke, aldus Kleinpaste. Die oplossing getuigt van creatief en gedurfd denken, en dat siert Kleinpastes boek.

Toch blijft men als lezer wat verweesd achter. Een terugkeer naar het kleinschalige en het authentieke kan immers op velerlei manieren gelezen worden. Het kan zowel verwijzen naar een hernieuwd provincialisme, een apolitieke vorm van cocooning of een basisdemocratische politiek met de lokale gemeenschap als zwaartepunt. Ik kan enkel hopen dat Kleinpastes oplossing de kiem vormt van een tweede boek. Want ondanks de hier besproken schoonheidsfouten is *Nederland als vervlogen droom* een sterk debuut van een heel jonge schrijver. Kleinpastes oplossing voor het vraagstuk van de natiestaat mag dan niet zo overtuigend zijn, zijn talent is dat wel degelijk.

THOMAS DECREUS

THIJS KLEINPASTE, *Nederland als vervlogen droom*,
Bert Bakker, Amsterdam, 2013, 176 p.